

שמעתא עמיקתא

גליון תקפ"א | פרשת לך לך | תשפ"ד | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

פניני הלכה

האם מותר לקיים

מצווה במקום מטונף

מבואר בש"ס בכמה מקומות (ועיין ברכות כד. כו., שבת י. ע"ז מ: ועוד) דאסור לומר דבר שבקדושה במקום מטונף, ואפ"י להרהר בד"ת אסור. והדברים מפי' לד"נא ברמב"ם (פ"ג מהל' ק"ש הי"ד) ובוש"ע (א"י"ח סי' פ"ה). ויל"ע לענין קיום מצוה במקום מטונף, אי שרי לקיים המצווה [בלא ברכה] או לא.

ויש להביא ראייה להיתר מהגמ' בקידושין (כ. דת"ר יכול יעמוד מפניו (דשיבה או זקן) מבית הכסא ומבית המרחץ, ת"ל תקום והדרת לא אמרתי קימה אלא במקום שיש הידור. ע"כ. ומבואר דס"ד דצריך לעמוד מפני שיבה או זקן אף בבית הכסא ובבית המרחץ, אלא דאמעט מפני דאין בזה הידור. והזינן דשפיר אפשר לקיים מצווה אף במקום מטונף והאף חובה אית ביה היכא דא"א בע"א, כגון היכא דנכנס השיבה לבית הכסא או לבית המרחץ, דדוקא שם איתמעט מקרא ולא בשאר מקומות]. ואכן ועיין בשו"ת טוב עין לחיד"א (א"י"ח אות ל"ח) דהביא ראייה לדבר מגמ' זו.

מיהו אכתי יש מקום לומר דדוקא במצוה עוברת, כגון היכא דנכנס השיבה או הזקן לבית הכסא ובית המרחץ, דאם לא יקום עכשיו יבטל המצוה, יש להיתר, אבל בלא כן שמא יש לאסור. אלא דמצוינו בירושלמי (פ"א דמאי הי"ד) תנא רבי חלפתא בן שאול מחללין דמאי במרחץ, שאינו טעון ברכה, הא ודאי טעון ברכה. ע"כ. ומבואר דשרי לקיים מצוות הפרשת תרומות ומעשרות במרחץ, אי לאו משום הברכה [וכגון דמאי דא"ע לברך]. והתם אינה מצוה עוברת. ומצינו ברמ"א ביו"ד (סי' י"ט ס"א) בשם הגהות שחיתות ישנים בשם האגודה דאם שחט בבית המטבחים שהוא מקום מטונף, יברך ברחוק ד"א קודם שיכנס לשם ולא יזכר עד אחר השחיטה. ע"כ. ומבואר דשרי לקיים את עצם השחיטה במקום מטונף. מיהו הא יש לדחות, דשאני התם שהמקום מטונף מחמת שחיטת בהמות, דהיינו עצם המצוה, ומשום הכי ליכא משום בזיון למצווה במה שמקיימה במקום מטונף מחמת המצווה, דחא זהו מקומה (ורק הברכה אסורה שם). ודמלי לטובל טבילת מצווה בבית המרחץ, דמילתא דפשיטא דאין בזיון למצווה במה שמקיימה בבית המרחץ.

ובהלכות קטנות (ח"ב סי' י"ח) נשאל אם מותר לדבר בעשיית מצווה במקומות שאינם נקיים, כגון נלך ונקנה לולב טוב וכיוצ"ב או להרהר האיך יעשה סוכה נאה וטלית נאה. והשיב שעד שאתה שואלני אם מותר להרהר בהם, שאלני אם מותר לעשותם במקום שאינו נקי, שמצינו ביו"ד (סי' י"ט ס"א) שוחטין ובודקין בבית המטבחים ושם א"א שלא להרהר בד"ת שלא לשהות ולא לדרוס, וכשבדק הריאה איזה ספק שיוזמן צריך להעלות בזכרונו זה אליבא דפלוני כשר ואליבא דפלוני פסול, גם כנכנסים בציצית לבית הכסא, ולפי"ן נא' דגם יטול שם לולב ויתקע שם כשופר, אתמהא. בדקעב לא קאמינא, או היכא דהוי כדיופד שאין שם במקום אלא הוא שיוצא, אבל לכת' ודאי אסור שלא יהיו מצוות בזויות עליו, כההיא (שבת כב.) דלא יכסנו ברגל וכו', והציצית מכסין אותם. עכ"ד. ומבואר דבדיעבד, או דהיכא דא"א בענין אחר יש להיתר, אבל לכתחילה אסור שלא יהיו מצוות בזויות עליו. ועיין במג"א (ב"ב תקפ"ח ס"ק ב') לענין הפסק בתקיעת שופר, דציין לסי' ס"ה דאם הפסיק מחמת אונס חוזר לראש. ושם בסי' ס"ה הביא דברי הב"ח דדעת הטור דדוקא כשהאיש או המקום אינו ראוי לקרות בו הוא אונס, אבל באונס אחר א"ע לחזור לראש. ומבואר דבריו דהיכא דהמקום או האדם אינם ראויים צריך להפסיק מעשיית המצוה. ועי' במט"א (סי' תקפ"ח ס"ה) דכת' דני"ל דאם התחיל לתקוע ומי רגלים שותתין על ברכיו פוסק עד שיכלו המים וחזרו לתקוע מראש להלך על הסדר. ואם תקע בשעה שהמים היו שותתין או אפ"י מצא צואה במקומו יצא, ומי"מ יש לו לחזור ולתקוע בלא ברכה.

שמעתא אליבא דהלכתא

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגה שליט"א
מו"ץ וראש כולל הוראה רמות

האם נוהג בימי מלחמה דין שנת רעבון

א. זעקה ותקיעה בעת צרה. ב. חובה להתענות. ג. שאר דינים בשני רעבון. ד. במקום מצוה. ה. בשאר צרות / מלחמה כדו'. ו. במקום שאין בו הצרה. ז. זעקה ותקיעה בעת צרה.

כתב הרמב"ם (הל' תענית פ"א ועשה נט) מצוות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על הצבור, שנאמר (במדבר פ"ה) על הצר הצורך אתכם והרעותם בחצוצרות, כלומר כל דבר שייצר לכם כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן זעקו עליהן והריעו. ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן ככתוב (ירמיהו פ"ה) ועונותיכם הטו וגו', וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם, ע"כ.

ועי' במ"א (רי"ש סי' תקעו) שהקשה למה אין אנו נוהגין לתקוע בעת צרה, ואע"פ שאין ת"צ בבבל מ"מ הלא מדא"י מצוה לתקוע בלא תענית. והמ"ב (ססי"א) תירץ בשם האחרונים דמדא"י מצוה זו נוהגת רק באר"י וכדכתיב וכי תבואו מלחמה בארצכם וגו', ובשם הפמ"ג כתב דאפשר דאף באר"י דוקא כשהיה תחת רשותנו, ואפשר עוד דדוקא כשהגזירה הוא על רוב ישראל אז מ"ע לתקוע אבל בלא"ה לא, ע"כ. ועי' בק"ג (תענית סי' כח אות ט). ובתשובות והנהגות (ח"ג סי' קנז וחיד" סי' קכז) כת' שהמנהג בישוב הישן באר"י כשיש צרה מתפללין, ולפני אמירת י"ג מדות תוקעים תשרית, ואז אומרים י"ג מדות, אבל לא נתבאר מהו עיקר החיוב מה"ת. ועי' משי"כ בזה בצ"א (ח"א סי' טז).

ועי' עוד ברמב"ם (הל' תפילה פ"א ה"א וספ"מ עשה ה) שכת' שמ"ע מה"ת להתפלל בכל יום ולמד כן מהפס' (שמות פכ"ו) "ועבדתם את ה'". אולם דעת הרמב"ן (השגות עשה ה) שהחיוב להתפלל בכל יום הוא דרבנן. וכת' המ"א (סי' ק" ס"ק א) בשם הסמ"ק שבעת צרה ודאי הוא מה"ת. ועי"ש ברמב"ן שכת' שאם נא' שהפס' "ועבדתם את ה'" מדבר על תפילה אולי תהיה הדרשה שמצוה לעת צרה שנאמין שהוא ית' ויתעלה שומע תפלה והוא המציל מן הצרות בתפילה וזעקה. והחינוך (סוף מצוה תלב) כת' בשם הרמב"ן שמי שצר לו ולא קרא אל ה' להושיעו, ביטל עשה זה. ועי' בערוה"ש (סי' פט אותיות דה-). [ואף להרמב"ם נוסח התפילה וזמניה הם מדרבנן עי"ש ברמב"ם (מצוה ז). וכן בפעם א' ביום מה"ת סגי, עי' אבודרהם (רי"ש שער ב)].

ב. חובה להתענות
ואיתא בתענית (טז) על אלו מתריעין בכל מקום על השדפון ועל הירקון ועל הארבה ועל החסיל ועל החיה רעה ועל החרב מתריעין עליה מפני שהיא מכה מהלכת. ופרש"י שדפון - בתבואות. ירקון - חולי. חיה רעה - משכלת בני אדם. חרב - חיילות ההולכין להרוג ולהשחית בכל מקום, ע"כ. ועי"ש דאמרו עוד, על אלו מתריעין בשבת על עיר שהקיפה נכרים או נחר ועל הספינה המיטרפת בים. וכן פסקו הט"ש"ע בסי' תקע"ו (סעי' א) דכשם שמתענים ומתריעים על הגשמים כך היו מתענים על שאר הצרות; כגון כותים שבאו לערוך מלחמה עם ישראל או ליטול מהם מס, או ליקח מידם ארץ, כו', ע"כ.

אלא שכת' הסמ"ג (עשין דרבנן א) בשם התוספתא (תענית פ"ב ה"א) דעיר שהקיפה גויים וכן יחיד הנרדף מפני הגיגים או ליסטים או רוח רעה אין רשאי להתענות שלא לשבר כחן. וכת' עי"ז הבי"ב (סי' תקעא) דנר' שנודדים שאם ינצלו יתענו כך תענית ועולה להם כאילו התענו אותן, וכדאיתא בתענית (ה) בימי רבי זירא גזרו שמדא וגזרו דלא למיתב בתעניתא אמר להו רבי זירא נקבליה עליון ולכי בטל שמדא ליתביה, אמרי ליה מנא לך הא אמר להו דכתב (דניאל פ"ב פס' יג) ויאמר אלי א תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות לפני אלקדך נשמעו דבריך, ע"כ. וכן פסק השו"ע (סי' תקעא סעי' א) שאין להתענות בשעת המלחמה, אלא יקבלו עליהם תענית ויתענו כשינצלו, שלא יבואו לידי חולשה. ויש לדון האם זה נאמר דוקא על הלוחמים או על הכלל כולו שעלולים להסתכן אפי' באופן רחוק. שוב העירוני מהאגרות רב חיים עוזר (סי' רט) שם הצטרף בעל האחייעזר לעוד מגדולי הדור לקבוע תענית ביום ראשון של סליחות של חודש אלול בתקופת מלחמת עולם הראשונה מגיל שמונה עשרה חוץ מחולים, מעוברות ומניקות. והנמוקי א"ח (סי' תקעא אות ב) כת' בזמן שנות המלחמה הארוכה מלחמה העולמית דלדעתו פשיטא דכיון שהם דברים שאין להם שיעור בשנים ארוכות ורבות א"ע להתענות.

ג. שאר דינים בשני רעבון
ועי' בתענית (יא) שמבואר שצריך אדם לפרוש בשני רעבון שנא' (בראשית פמ"א פס' ה) "וליוסף ילד שני בניו בטרם תבוא שנת הרעב", ומי"מ שחכ"י בניו ראשונים, ואמרו שם דבזמן שישאל שרויין בצער ופירש א' מהן באין שני מלאכי השרת שמלוין לו האדם ומניחין לו ידיו על ראשו ואומרים פלוני זה שפירש מן הצבור אל יראה בנחמת צבור. ופרש"י שטעם האיסור הוא משום דצריך אדם לנהוג צער בעצמו. ומשמע שטעם האיסור הוא האיסור בצער הצבור. והמאירי (ד"ה אף) כת' בשם תלמוד המערב דהיינו טעמא, שלא יהא הקב"ה עוסק בחורבנו של עולם והוא בונה. ובדרך זה מבואר במדרש תנחומא (פר' נח סי' יא) הובא להלך, וכן הוא בדתת זקנים (ע"ה"ת פ"ה פס' ז). והרא"ם (בראשית פמ"ב פס' ה) כתב שהטעם הוא כדי שלא יהא כל העולם שרוי בצער והוא במנוחה.

והקשו בתוס' (ד"ה אסור לאדם) דהרי יוכבד נולדה בין החומות [כדאיתא בב"ב (קכ"ד)] ואותו העת רעב היה כו', ותרצו ד"י"ל דלכו"ע לא הוי אסור אלא למי שרוצה לנהוג עצמו בחסידות. והריטב"א (שם ד"ה תנא) תירץ ד"י"ל דעל רעב של עכו"ם אין לנו להצטער, אלא שיוסף היה מצטער מפני שהיה סבור כי אביו ואחיו היו ברעבון. והתוס' הרא"ש (שם) כת' שבמקום שהיו דרים יעקב ובניו לא היה רעב כדאמר' לעיל שלא הלכו אלא שלא להתראות בפני עשו וישמעאל. והמאירי (שם) כת' דאע"פ שיוכבד נולדה בין החומות בזמן הרעב מי"מ בזמן ירדתם למצרים לא היה רעב בארץ כנען.

והט"ז (סי' תקע"ד ס"ק ב) כת' שבדברי התוס' יעקב, ונרא' לתרצם דודאי קודם מתן תורה היה מותר הכל חוץ מז' מצוות בני נח אלא דיוסף נהג מדת חסידות מרבה דפשיטה, אלא שאנו שרויין שהכתוב זכר מדה זו בתורה שלנו ש"מ דקבע לדבר זה חובה שנלמוד מיוסף שמתן תורה ואילך.

והתורה תמימה (בראשית פמ"א פס' א) תמה דקשה מאד לומר על לוי בן יעקב שנהג עצמו כאחד המונים וע"כ נראה באור דבריהם דבאמת לאיש שהוא מסובל בצער הרעב אין סברא להוסיף צער במניעת תה"מ שנקרא ענוי [ע"ל ס"פ ויצא], אלא רק למי שאין לו כל צער ודאגה מחמת הרעב, כמו עשירים גדולים ובעלי אוצרות תבואה וכדו', כמו יוסף, להם ראוי להשתתף עם הצבור בצער זה תמורת צער הרעב שאין מרגישים בו. ולפי"ן ינחא קושייתם מלוי, כיון דיעקב וביתו היו טרודים בצער הרעב כמבואר בפרשה הבאה לא היו מחויבים כלל במניעת תה"מ כו', אלא שזה הוא דבר חדש, וצ"ע ותלמוד רב, ע"כ.

והרמב"ם (תענית פ"ה ה"ח) פסק בענין זה דאסור בשני רעבון. וכ"כ בטש"ע (סי' רמ"ע י"ב וסי' תקע"ד סעי' ז). ומשמע שאסור מעיקר הדין. וביאר המ"ב (סי' ק"ט) דטעם האיסור כי צריך האדם לנהוג צער בעצמו.

והא"ר (סי' רמ"א אות כ) כת' בשם שכנה"ג (הגה"ט אות ד) שנטוה להקל אפי' בשנת רעבון, והביא ראייה ממי"ש תוס' (שם) דלכו"ע לא אסור בשנת רעבון אלא למי שנוהג עצמו בחסידות. וכת' עליו הא"ר דלכאורה לא שייך לשון איסור במילי דחסידות [ועיין סימן ד' בא"ר אות י"א], אלא נר' דפירוש תוס' שכתבו שאינו אלא מדת חסידות הוא על אינשי כיוסף וכו' שהיה חשוך בנים שלא היה לו בת, דקיי"ל באבן העזר בסיומן א' [סעיף ה] דלא קיים המצוה [ועי' להלך דבגוונא שלא קיים המצוה היתרון], אבל לשאר אינשי איסור גמור הוא, ע"כ.

ד. במקום מצוה

ועי' בדברי רש"י (שם) שפירש דחשוכי בניס פירושו שעדיין לא קיים המצוה. וכן הוא ברמב"ם (שם). ויש לדון האם כוונתו אף למי שיש לו בן ולא בת או להיפך דאכתי לא קיים המצוה כמבואר באה"ע סי' א' או למי שאינו בניס כלל.

והנה הרמ"מ (פר' מקץ פמ"א פס' ט) יצא לתרץ קושיית התוס' דלעיל, דאם עדיין לא קיים המצוה אין איסור בכך, וללוי עדיין לא היתה בת, ולא קיים המצוה, לכן הותר לו. והקשה הב"י (שם) דא"כ היה צריך להיות מותר גם ליוסף, דגם הוא לא קיים המצוה. והט"ז (שם) תקעד ס"ק ב' כתי' דיפה הקשה ב"י, אבל בעיקרא דמילתא נ"ל דלאו בקיום המצוה תליא מלתא דהא אמרו לישנא דחשוכי בניס דמשמע דאין לו בניס לגמרי דזה צער גדול, אבל מי שיש לו בן או בת אע"פ שלא קיים המצוה איסור.

והא"ר (אות ה) תמה על הט"ז שהרי בהדיא פרש"י (תענית יא. ד"ה חסוכי) דאם לא קיים המצוה (כגון שיש לו בן ואין לו בת) מותר. ועי' לעיל אות ג' שכת' דהיכן שיש לו בן ואין לו בת נמי שרי אלא שיש בזה משום מדת חסידות. ועי' בדבריו בסיומן ר"מ (אות ט) שכתב דנ"ל שלא לנהוג מדת חסידות לחשוכי בניס, וכ"כ הט"ז (שם).

והשבות יעקב (חי"ג אות ט) כתי' שבאמת עיקר הקושיא על הרא"ם שמקשה הב"י, לא קשי' מידי, דוודאי היתה ליוסף בת, כדאיתא במדרש פרשת ויגש (פרשה צג), על פסוק אדני שאל את עבדיו, מתחילה בעליהה באת וכו', וכי בתך היינו מבקשים, והא דלא קחשיב לה עם בני יוסף בירידתו למצרים, יש לומר שמתה קודם, ומ"מ הדין דין אמת, ע"כ.

ועי' בשו"ע (רמ"א סעי' יב) שכת' שאסור בשני רעבון אלא לחשוכי בניס. ופירש בהגה דהיינו מי שאין לו בניס. ופירש הרמ"ב (ס"ק מז) דר"ל שלא קיים עדיין המצוה, ולכן אפילו יש לו בניס אם אין לו עדיין בת מותר. ועי' בשו"ע (שם) תקעד סעי' ד' ובמ"ב (ס"ק יא).

ה. כשאר צרות / מלחמה כרו'

ויש לדון האם בשאר צרות (ר"ל) יש לנהוג דין פרישה כמו בשני רעבון. ולכא"ל לפי הטעם האיסור דשנת רעבון שפירש רש"י שהוא משום שצריך אדם לנהוג צער בעצמו. לכא"ל י"ל דה"ה בשאר צרות. וכן י"ל לפי טעם שהביא המאירי הנ"ל שלא יהא הקב"ה עוסק בחורבנו של עולם והוא בונה. וכן לפי משי"ב הרא"ם שהטעם הוא כדי שלא יהא כל העולם שרוי בצער והוא במנוחה. וכן משמע מהירושלמי (תענית פ"א סוף ה"ו) דא"ר אבון כתיב (איוב פ"ל פס' ט) בחסר ובכפר גלמוד בשעה שאת רואה חסרון בא לעולם (כגון נח שנחסרו הבריות וכגון יוסף שהיה כפנא בעולם, קה"ע) עשה אשתך גלמודה. א"ר לוי כתיב (בראשית פמ"א פס' ט) וליוסף ילד שני בניס אימתי בטרם תבוא שנת הרעב, ע"כ. והובא בב"י (שם) תקעד.

ואיתא במדרש (ב"ר פרשה לא אות יב) רבי יהודה בר סימון ור' חנין בשם רב שמואל בר ר' יצחק אמר, נח כשכנס לתיבה נאסר לו, הלא הוא דכתיב ובאת אל התיבה אתה בניך לעצמך. ואשתך ונשי בניך לעצמו וכו'. ומבואר במדרש נתנומא (פר' נח סי' יא) שנאסר בתיבה כי בשעה שהעולם ניתן בצרה ובחרבן אסור לאדם כו' שלא יהא הקב"ה עוסק בחורבן העולם והוא בונה וכן עשה יוסף, ע"כ.

והרמ"א (סי' רמ סעי' יב) פסק ע"פ הירושלמי הנ"ל שאסור אף בשאר צרות, שהם כרעבון. וכן הט"ז (אה"ע סי' כה ס"ק ב) כתי' דה"ה בשאר פורעניות ותי' דחד טעמא בהו. **והב"ש** (סי' כה ס"ק ה) כתי' נמי דה"ה שאר צרות. **והמהרש"א בח"י אגדות** (עירובין סג. ד"ה שלא) נקט שה"ה בכל עת צרה. שו"ר **בלבוש** (אות יב) וז"ל: אסור כו' בשני רעבון כו' וטעמא משום כדי שלא יהא כל העולם שרוי בצער והוא בשלוח בלתי מענג, ולפיכך הוא הדין שאר צרות שהם צרות רבים כרעבון אסור, ע"כ.

ועי' **בעולת תמיד** (ס"ק ה) שפירש דמה שהוסיף הרמ"א "שהם כרעבון" כוונתו לאלו שבאר המחבר לקמן בהלכות תענית סימן תקע"ו שגזרין עליהם תענית. ועי' בס"י תקע"ו שבין הדברים שגזרין עליהם תענית הוא כותים שבאו לערוך מלחמה עם ישראל, ויוצא לפי"ז דזמן מלחמה דינו כשני רעבון. וכת' **הפמ"ג** (סי' תקעד מז' ס"ק א) **והשע"ת** (סי' תקעד) בשם הט"ז **בספרו דברי דוד** (פר' מקץ) דאף למחמירים אין לאסור במקום חשש מכשול או צורך המצוה.

אבל **הא"ר** (סי' רמ אות ח) כתב בשם **שכנה"ג** (הגה"ט אות ד) דדוקא בצרות דומיא דרעב כגון על הירקון ועל השדפון והמזונות, אבל בשאר צרות כגון דבר וחרב בר מינן וכיוצ"ב מותר. ואף זה נרא' דס"ל **להשכנה"ג** דהוי ממדת חסידות. ועיי"ש שהביא שיש חולקים, אולם משמע מדבריו דס"ל שכן העיקר להלכה.

שו"ר **במעיל צדקה** (לבעל השבט מוסר סי' תקו) שכת' **שמהרמ"א** שנקט שאף שזמן מגפה אסור [עי' ברמ"א ועולת תמיד הנ"ל] משמע דסובר דטעם האיסור בשני רעבון הוא משום שיש צער בעולם, וכן משמע ממה שאסר הקב"ה בתיבה לנח ולבניו אמנם לטעם המפרשים שטעם האיסור בשני רעבון הוא משום שבזמן הרעב מוליד בניס חלושי המוג, שאינן בר קיימא, לפי"ז אין איסור בזמן מגיפה, ומה שנאסר לנח ולבניו בתיבה משום דשנת רעבון נחשב שנה שישבו בתיבה, משום שהיו מזונות קצובים, וכדי שלא יתרבו עוד בתיבה ויהיה להם צער הדחוק בתוך התיבה וצער גידול בניס והיה זה להם תוספת על צערן, ע"כ. וטעם זה אינו שייך בזמן מלחמה.

ובשעה"צ (סי' תקעד אות ח) כתב בשם **השכנה"ג** דשאר צרות לא נזכר בגמרא, רק מקורו מירושלמי ושם לא נזכר בשלשן איסור, ואפשר דהוא רק מדת חסידות בעלמא, ועיין שם שמצדד עוד דדוקא בצרות שהם דומיא דרעבון, כגון שדפון וירקון וכדומה, אבל לא בשאר צרות, ע"כ. ומשמע שמצדד להקל. וכן פסק לקולא **בכה"ח** (סי' רמ אות פה) בשם **הבית דוד** (סי' צה). ואע"פ שהמ"ב הביא טעם לאסור משום שצריך אדם לנהוג צער בעצמו. צ"ל דס"ל שדין זה נאמר דוקא בפורעניות שאינן כ"כ בדרכו של עולם משא"כ מלחמה וכדו' שהם צרות מדרכו של עולם, עי' **בחת"ס** (חוי"ם סי' מד) **ובשמענתא עמיקתא** גליון תמ"ה.

והא"א מבוטשאטש (סס"י רמ על סעי' יב ד"ה בשני רעבון) כתי' בענין הגזירה דשבי הצבא שהיא עכשו (בזמננו) בעוה"ר במדינה אילו היו באים לכלול זה בכלל צרה ורעבון, היה נתרבה הפרישות עד אופן שהיה בגדר גזירה שאין רוב הציבור יכולין לעמוד בה, והיה בזה חשש מכשולות, גם אין לדמות לרעבון רק צרה כללית לאנשים ונשים כעין רעבון. ועיי"ש שכתב עוד שהרי במצרים נולד משנה רבניו בעת גזירת השלכת הילדים ליאור כו' ועיי"ז וכינו לגאולה, וצלע"ע, ע"כ.

ועי' **בנמוקי או"ח** (סי' תקעד אות ט) שכת' שנסתפקו החכמים בזמן שנות המלחמה הארוכה מלחמה העולמית אם מותר, וכת' דלדעתו פשיטא דכיון שהם דברים שאין להם שיעור בשנים ארוכות ורבות א"צ להתענות מכ"ש לבטל המצוה וח"ו לעשות כן ועוד דיבואו בטח לידו מכשול, עיי"ש. ועי' **בצי"א** (חי"ג סי' כא) שמשיק שאין לאסור בזה (ושם מיירי בענין "מלחמת יוה"כ").

ז. במקום שאין בו הצרה

ועי' **בא"ר** (סי' רמ סוף אות ט) שכת' **בספר בעלי נפש** (שער הפרישה) בשנת רעבון אסור בכל אותו מדינה, ע"כ. וכן משמע מדברי **התוס' הרא"ש** דלעיל. וכתב **הרא"ם** (שם) הא דיצחק נהג היתר בדבר בגרר היינו משום דבאותו מקום לא היה רעב. וכן **הא"א מבוטשאטש** (סס"י רמ על סעי' יב ד"ה ע"ד) כתי' שלכו"ע לא שייך דין זה אלא במקום שבו הצרה. ועיי"ש (ד"ה בשני רעבון) שכת' שבדאי אין לדון להחמיר רק לפי העיר או הכפר וכל ששם אין שבי דעם בניי יש צד להקל.

מוסקנא דיניא

א' מ"ע מן התורה להתפלל בעת צרה, לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שלא תבוא שנאמר והרעותם בחצוצרות וגו' ומד"ס התענות וכו' ומריעים בחצוצרות בלבד בגבולין. והמנהג בזמננו ברוב המקומות שלא לתקוע. ב' כשם שמתענים ומתריעים על הגשמים כך מתענים על שאר הצרות, כגון כותים שבאו לערוך מלחמה עם ישראל. והכל לפי המקום והזמן. ומ"מ אין להתענות בשעת המלחמה, אלא יקבלו עליהם תענית ויתענו כשיצטלו, שלא יבואו לידי חולשה. ג' י"א שבשעת מלחמה נוהג שאר דיני שנת רעבון. ויש מקילין, וכן עיקר, וי"א שאף לדעת המחמירים אפשר שאין בזה אלא מדת חסידות.

וכבר נתמה על המג"א **בבה"ל** סי' תקפ"ח (ד"ה שמת) דהיכן מצינו שאסור לקיים מצוה כשגופו אינו נקי או במקום שאין נקי, וכי אסור ללבוש טלית של ד' כנפות כשגופו או המקום אינו נקי, לא מצינו כן בשום מקום. וצ"ע. והדר הביא דברי המג"א דדימה דין תקיעת שופר לדניא דק"ש, וכתב דאפשר דהטעם הוא, דכיון דקיימ"ל דצריך כונה לצאת ידי המצוה והטעם השם יתברך, זה גופא חשיב גם כן כד"ת [דומיא דמה שפסק הרמ"א בס"י פ"ד דאסור לענות אמן בבית המרחץ], ולא גרע מהרהור בד"ת. וגם יש לומר בפשיטות דבשעה שמקיים מצוה בפועל הוא עבודה, ואין לעשות עבודת ה' דרך בזיון. וגדולה מזו אמרו ב"ר"ה ל"ג דאסור לצחצח שופר של ר"ה במי רגלים מפני הכבוד, והוא רק הכשר מצוה, וכ"ש המצוה עצמה.

אולם לא ביאר יישוב תמיחתו דכי יהיה אסור ללבוש ציצית כשגופו או המקום אינו נקי. ואפשר דכוונתו דשאני ציצית דא"צ לכוון לצאת ידי חובה בכל רגע ורגע [ובכוונה בשעת הליכה סגין], ואי משום בזיון מצוה נמי ליכא, כיון דאין בא לקיים המצוה לכתחילה במקום מטונף אלא לובשה בביתו והולך עמה לכל מקום. משא"כ בלא לקיים מצוה במקום מטונף דיש להמנע הן מחמת שצריך לכוון לצאת ידי"ח, והן מחמת דהוי בזיון למצוה שבא לקיימה במקום מטונף.

ועיי' **במשנ"ב** בס"י תר"ל ס"ק ד' לענין בניית סוכה במקום שיש בו ריח רע, דכתב דמן התורה יוצא ידי חובתו, אבל לא יברך שם ברכת המזון. ואם יש לו מקום אחר בודאי לא יעשה שם. ע"כ. ולפי דבריו בס"י תקפ"ח יש לבאר דמ"ש דאם אין לו מקום אחר בודאי לא יעשה שם, אינו רק מחמת דין סוכה (וכמ"ש המטה אפרים סי' תרכ"ו סי"ג דאסור לעשותה במקום מוסרח דבענין תשבו כעין תדורו), או מחמת דא"א לברך שם (וכעין מ"ש במשנ"ב סי' פ"ג ס"ק ה' בשם הפמ"ג). אלא אף מחמת דלכתחילה אין לעשות המצוה במקום מטונף היכא דאפשר בענין אחר. מיהו היכא דא"א בענין אחר, ס"ל דאין להמנע מקיום המצוה מחמת דהמקום מטונף. ובהו יש לבאר עוד דבריו שבבה"ל בס"י תקפ"ח, דשאני מצוות ציצית דכיון דמצוותה בכל רגע ורגע, חשיב אותה הרגע כא"א לו לקיים המצוה במקום אחר, וא"צ להמנע מכך.

ועי' עוד בטוב עין **לחיד"א** (סי' י"ח אות ל"ז) דנסתפק גדול אחד שחבשו השר בבית האסורים והמקום מטונף אם יכול לקיים מצוה במעשה בלי שום הרהור. והביא (החיד"א) ראיה להיתר מדברי הגמ' בקידושין הנ"ל, אן קיימם וכתב דבזוהר הקדוש פרשת תרומה אמרו דהמצוות צריך לקיימם באתדאכאותא דמשכניה, הרי דצריך שיהיה הבית נקי וטהור כשמקיים המצוה. אלא דאפשר דהיינו כשיש בידו לטהר המקום, אמנם היכא דאנוס גמור הוא בגזירת השר בידו לפייסו יהיה מותר לקיים המצוות במעשה בלי הרהור, ועדיין צריך ישוב. עכת"ד.

העולה לדניא - לכתחילה אין לקיים מצוה במקום מטונף משום כבוד המצוה, אולם במקום שא"א לקיים המצוה בענין אחר אינו צריך להמנע מקיום המצוה, אלא דלא יברך.

נכתב ע"י

הרה"ג הרב שמעון פלולז שליט"א
מו"ץ הקהילה ההרדית מעלה אדומים

פניני מוסר

עניני שבת קודש

תפלת מנחה (א)

מנחה של שבת היא עת רצון - "א"ר שמעון לר' אלעזר בנו, מתי מתגלה המצח, אמר לו בשעת תפילת המנחה של שבת. אמר לו ר"ש מהו הטעם, א"ל ר"א משום שבשעה הזאת בימות החול תלוי הדין למטה... ובשבת מתגלה המצח שנקרא רצון. בשעה ההיא נשקט הרוגז, ונמצא הרצון והתפילה מתקבלת. זהו שנאמר "ואני תפלתי לך ה' עת רצון..." ובגלל זה נתקן המקרא הזה לאמרו בתפילת המנחה של שבת". (תרגום זוהר, אידרא, נשא דף קכט.)

- "ולפי שבתפילת המנחה של שבת היא עת רצון ואז מתקבלות כל תפילות ישראל כדכתב רשב"י, ורבניו מאיר הלוי סידר תפילה על דבקות נפשנו אל יוצרנו לאומרה בעת ההיא, ראיתי לכותבה כאן..." (ספר חרדים פרק עא)
- "צריך להזהר בתפילת המנחה דשבת קודש הרבה שיש בה עליות גדולות למעלה". (אן בש ח"י שנה ב, ח"י שרה)
נערך ע"י מהבר סדרת "עבודת המועדים"

לקבלת הלכות מצויות בזמן מלחמה חלק ראשון יש לשלוח בקשה ל – amikta@amikta.co.il

יו"ל להצלחת עם ישראל, לרפו"ש של כל הפצועים ולשובם של כל השבויים והנעדרים במהרה

© שמענתא עמיקתא – לשאלות והערות בבל. 052-767-0503 או בדוא"ל: amikta@amikta.co.il